

בס"ד, י"ז חשוון התשפ"ז

בכורות מ' – מומי ביצים, רגליים, פה, אוזן, זנב ויבלת

שאלות:

1. בבכור של יואב יש ביצה אחת בלבד. האם מותר לשחוט אותו?

בכור בלי ביצים

המשנה אומרת שבכור שאין לו ביצים או שיש לו רק ביצה אחת הוא בעל מום.

◦ רבי ישמעאל אמר שאם יש לו שני כיסים יש לו שתי ביצים, ואם יש לו רק כיס אחד אין לו אלא ביצה אחת.

◦ רבי עקיבא אמר שמושיבים אותו על עכוזו וממעכים, ואם יש ביצה נוספת היא תצא.

עוד אומרת המשנה שמעשה היה שמיעכו ולא יצאה ביצה, ואחרי שחיטה נמצאה הביצה דבוקה בכסלים (בחלק הפנימי של הירך). רבי עקיבא התיר את הבשר, כי אם הביצה לא היתה במקומה לשיטתו זה מום, ורבי יוחנן בן נורי אסר. הגמרא שואלת למה צריך לומר את המקרה ש"אין לו ביצים", אם אפילו ביצה אחת היא מום! ועונה שהמשנה זקוקה להגהה: התנא הראשון אמר שמום הוא כשיש רק כיס אחד אפילו אם יש שתי ביצים, או שיש שני כיסים וביצה אחת. רבי ישמעאל חולק וסובר שבשני כיסים יש תמיד שתי ביצים, ורק בכיס אחד זה נחשב מום כביצה אחת. ורבי עקיבא בא לומר שלא קובעים את זה בוודאות, אלא ממששים.

הברייתא מספרת שהמעשה היה בפירן (שם של כפר) של בית מנחם.

רבי עקיבא אמר לרבי יוחנן בן נורי: "עד מתי אתה מכלה ממונם של ישראל", ורבי יוחנן בן נורי ענה: "עד מתי אתה מאכיל את ישראל נבילות". הגמרא מקשה שהרי שחטו אותה! ומתרצת שהוא אמר "טריפות", ושוב מקשה שאין כאן איסור טריפות! ואז מתרצת שהוא אמר "עד מתי אתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ", כי לדעתו זה לא מום, והבכור נשאר קדוש ואסור באכילה מחוץ למקדש.

2. לבכור של דוד יש חמש רגליים. האם מותר לשחוט אותו?

מומי רגליים

◦ המשנה אומרת שהמומים ברגליים הם: בעל חמש רגליים או שיש לו רק שלוש, ורגליו קלוטות כשל חמור (פרסות עגולות ולא שסועות), שחול (שנשמטה ירכו, שיצאה ממקומה) וכסול (שאחת מיריכיו גבוהה מחברתה). רב הונא אמר שמדובר רק ביתר או בחסר ברגל הקדמית, אבל ברגל אחורית זה גם טרפה, כי כל איבר יתר נחשב כאילו נחתך. רב פפא אמר שפרסות עגולות הן מום גם אם הן סדוקות.

הברייתא אמרה ששחול הוא שנשמטה ירכו, וכסול הוא שרגל אחת בתוך הכסל (כסלים הם בשר שכבתי באזור הבטן והירך של הבהמה) ורגל אחת על גביו, כלומר גבוהה על גבי האליה. ושרוע הוא שיריכו ארוכה מחברתה, וקלוט שפרסותיו סגורות כשל חמור או סוס.

להארות: dafspoiler@gmail.com

3. לבכור של אורי יש פה כמו של חזיר. האם מותר לשחוט אותו?

מומי עצם, עין, פה ולשון

○ המשנה אומרת ששבר בעצם היד או הרגל הוא מום גם אם לא ניכר. הגמרא שואלת איך זה מום אם לא ניכר, והרי מום צריך להיות גלוי! ועונה בשם **רב פפא** שלא ניכר מחמת עצמו, אבל ניכר מחמת מלאכה, כלומר שהוא צולע בהליכה.

המשנה אומרת שאת המומים האלה **אילא** מנה ביבנה והודו לו חכמים, והוסיף עוד שלושה שחכמים אמרו שהם לא שמעו עליהם: שגלגל עינו עגול כשל אדם, שפיו דומה לשל חזיר, ושניטל רוב החלק החופשי של הלשון, שלא דבוק למקומו. בית דין של אחריהם הסכימו שגם אלה מום.

הגמרא מקשה על העין העגולה **מרבי מאיר**, שאמר שאישה שהפילה עובר בצורת בהמה תשב ימי טומאה וטהרה כמו ליולדת, כי גלגל עינו עגול כשל אדם, ולכן להבדיל מדגים כאן יש לחשוש שהוא באמת ולד. **ורב יוסף ענה** שהשחור שבעין הבהמה עגול כשל אדם, ועליו מבוססת דעת **רבי מאיר**, והמום שבמשנה הוא כשהלבן (בית מושב הלובן) עגול כשל אדם.

רב פפא אמר שפה דומה לשל חזיר הוא מום גם אם הוא דומה חלקית שהוא רק פרוס (שהשפה העליונה עודפת על התחתונה), ואפילו לא מחודד.

והגמרא אומרת שמשנתינו שאמרה שכשניטל רוב הלשון הכוונה לרוב החופשי-המדבר זוהי דעת **רבי יהודה** בברייתא.

המשנה הבאה מוסיפה שמעשה היה שהלחי התחתון היה עודף על העליון **ורבן גמליאל שאל** את החכמים ואמרו שזה מום. הגמרא שואלת למה המשנה אומרת "ומעשה" שכביכול זה מוכיח את הדין של המשנה הקודמת, ועונה שחכמים חלקו במשנה הקודמת על **אילא** בפה כשל חזיר רק כשהשפה העליונה עודפת על התחתונה, אבל כשהתחתונה עודפת על העליונה זה מום לדעת כולם, ולכן המשנה ממשיכה "ומעשה...".

הגמרא מקשה שלכאורה דווקא בכהן המשנה מפרטת שזה מום, כי יש בכהנים דין מיוחד שצריך להיות שווה לזרעו של אהרן, אבל בבהמה לא! **ורב פפא ענה** שכשעצם הלחי התחתון עודף זה מום גם בבהמה, ועודף בשפה בלבד זה מום רק באדם.

4. לגדי של אורי יש אוזן כפולה. האם זה מום?

אוזן כפולה וזנב הגדי

המשנה מתארת סוג של מום שאוזן של גדי כפולה (אוזן בתוך אוזן) והיא מום כשהיא עצם כלומר סחוס אחד שהתקפל והתחבר למטה, אבל כשהסחוסים נפרדים למעלה זה לא מום. **רבי חנניא בן גמליאל אמר** שזנב גדי הדומה לשל חזיר (**רב פפא** בגמרא מסביר שהוא מתעגל), או שאין בו שלוש חוליות (וכפי שיתבאר בהמשך, מדובר בטלה), הוא מום. הברייתא בגמרא אומרת שפה ורגליים קצרים וסגורים (בלומים, לפי הפירוש הראשון ברש"י) אם זה בגלל שאין לו רווח גדול בשפתיים ובעצם זה לא מום, אבל אם זה בגלל שעצמות הלחיים צמודות שלא יכול לפתוח אותם ללא קשר לשפתיים זה מום (ורש"י מחלק גם ברגליים באופן דומה אם זה קשור לעצם ולבשר ביחד או רק לעצם). **רב פפא אמר** שזנב הדומה לשל חזיר הוא מום כשהוא עגול, גם אם הוא עבה.

רב הונא אמר שבזנב של גדי שתי חוליות הן מום ושלוש לא, ובטלה (כבש) שלוש הן מום וארבע לא. הגמרא מקשה מברייטא שאומרת שבגדי חוליה אחת מום ושתיים לא, ובטלה שתיים מום ושלוש לא! ופורכת את דברי **רב הונא**. הגמרא מסבירה שנוסח משנתנו הטעה אותנו, כי בהתחלה מדובר בגדי (באוזן) אבל בסוף בטלה (בזנב), והוא חשב שגם בחוליות הזנב מדובר בגדי.

5. בעין הבכור של דוד יש יבלת קטנה. האם זה מום?

יבלת ושינויי גודל בעין, באוזן ובביצים

○ המשנה אומרת שרבי חנינא בן אנטיגנוס אמר שיבלת בעין, עצם היד או הרגל שנפגמה וזה ניכר, עצם הפה (הלסת) שנפרקה, עין או אוזן אחת גדולה ואחת קטנה כשההבדל ניכר במראה ולא רק במדידה, כל אלה נחשבים מומים. **רבי יהודה** אמר שגם ביצה אחת גדולה כפליים מחברתה, ו**נחכמים** לא הודו לו.

הגמרא מקשה שבמשנה אחרת כתוב שעל יבלת לא שוחטים לא במקדש (שלקרוב) הוא כבר פסול) ולא במדינה (שהוא לא מום גמור לפסול את הקדשים), אבל מצד שני בכתוב "יָבֵלֶת" כן נחשבת מום!

הגמרא מנסה לתרץ שיש הבדל שיבלת בעין נחשבת מום גמור ובגוף לא, אבל הגמרא דוחה את הניסיון: כי הכתוב אמר "יבלת" סתם. לכן הגמרא מתרצת שהפסוק מדבר ביבלת שיש בה עצם, שהיא מום גמור, והמשנה האחרת ביבלת בלי עצם (שרק בעין, כמו במשנתנו, היא מום), ומקשה שיבלת כזו בגוף היא רק תלתול שאפילו לא פוסל בבהמה אפילו לקרבן! לכן הגמרא מנסה לתרץ ששתייהן ביבלת בעין, כאן בשחור וכאן בלבן, אבל דוחה את הניסיון: כי אין מומים בלבן!

בסוף ריש לקיש תירץ שהמשנה כאן מדברת על יבלת בשחור שזה מום גמור, ובמשנה האחרת על לבן: שאם יש בה שער היא מגונה ופוסלת להקרבה אבל לא מתירה שחיטה, ואם אין בה שער היא בכלל לא מום.

הברייטא אמרה שעין גדולה הכוונה כשל עגל וקטנה כשל אווז. ולגבי הדין של **רבי יהודה** בביצים, **אחרים** שלא הודו לו אמרו שגם אם הקטנה אפילו בגודל פול בלבד, הבהמה כשרה.

6. לעגל של אורי זנב קצר. האם מותר לשחוט אותו בגללו?

זנב העגל

○ המשנה אומרת שזנב עגל קצר שלא מגיע לערקוב הוא מום, כי זנבות העגלים מגיעים לערקוב כבר כשהם קטנים, ומתארכים למטה ממנו כשהם גדלים. **רבי חנינא בן אנטיגנוס** אמר שהערקוב הוא באמצע הירך. הברייטא בתחילת הדף הבא אומרת שהערקוב הוא הפרק העליון של הרגל (בין הירך לעצם האמצעית), ולא הפרק התחתון, ושבגמל הוא ניכר כלפי חוץ.